

Bogdan Mihai
DASCĂLU

A citi / A nu fi citit

Zusammenfassun

Angesichts der Tatsache, dass sich viele der zeitgenössischen Schriftsteller beklagen, dass sie von einer immer kleineren Anzahl von Lesern gelesen werden, versucht der Autor eine Erklärung dafür zu finden. Es lässt sich aber erkennen, dass nicht die Leser, sondern die Schriftsteller schuld daran sind, da sie oft esthetische Kompromisse eingehen.

În cultura noastră actuală există câteva prejudecăți ce par să se răspândească cu neostenită iuțeală și care nu doar că îi impresionează pe neștiutori, dar le mai conferă și un fel de superioritate intelectuală celor ce le propagă.

Cea mai mare nedumerire mi-o provoacă, de fiecare dată, fraza emfatică prin care se anunță, ba cu blazare, ba cu disperare, că nimeni nu mai citește în ziua de azi. Nimic.

Partea tristă a acestei vane cochetării este că ea pornește din rândurile intelectualilor, adică ale celor ce fac parte din breasla a cărei existență e condiționată de actul lecturii și de la care m-aș fi așteptat să încerce a îndrepta lucrurile (în cazul, firește, în care ar fi de îndreptat!), și nu să insufle virtualilor beneficiari prudența față de propriile texte. Și, fiindcă tocmai ei sunt cei care urnesc avalanșa, îngroșând-o prin multiple căi mediatice, lumea cade într-o neagră derută, nemaștiind dacă este incriminată pentru că nu citește ori dacă i se sugerează adoptarea unei atari atitudini.

Firește, nu încetez să aștept ca oamenii de cultură să vadă, în sfârșit, lucrurile nuanțat și să le rostească în tot adevărul lor.

Dar pentru asta e nevoie de o privire clară și de răspunsuri răspicate.

Ar trebui să se plece de la constatarea că existența culturii nu începe de ieri, ba chiar nici de alaltăieri, de unde este de presupus că ea se va prelungi până mâine, ba chiar și până poimâine. Nu sunt deloc adeptul oratoriei lui Dandanache, cel obsedat într-atât de începuturi, încât nu se poate împiedeca să revină la ele și atunci când întoarcerile nu au o justificare a lor, căci, dacă aș fi, pledoaria mea ar fi lipsită de orice putere de convingere. Totuși, vechimea unui fenomen spune multe despre puterea lui de supraviețuire...

Cum veche este și reticența față de citit, care mă tem că nu a fost niciodată o aplecare de neocolit a mulțimilor. De pildă, nu sunt deloc convins că valetul lui Goethe îl citea cu nesaț pe *Faust*, că vizitiul lui Schiller ar fi avut doar o afinitate literară cu *hoții* acestuia, că mahalagioacele ar fi ascultat ceva din Beethoven, că pentru majoritatea concetățenilor săi Kant n-ar fi fost decât cel sinonim cu ora exactă sau că Fichte ori Schlegel ar fi insuflat entuziasm exagerat conaționalilor.

Evident, situația era acceptată de toată lumea, încât nimeni nu se supăra și, cu atât mai puțin, nu se alarma. Ideea că artistul are de partea lui doar o mână de adepți și de admiratori era curentă și nu e de mirare că un om produs de această mentalitate, l-am numit pe Titu Maiorescu, nutrea convingerea că nemurirea este echivalentă cu posteritatea.

Această atitudine evident elitară a creatorilor nu poate fi despărțită de împrejurarea că operele lor erau, până la un punct, și produse ale mecenatului și că notorietatea lor era apanajul unui cerc relativ restrâns de cunoscători, dispuși să le aprecieze potrivit criteriului estetic. Obsesia unei mase de cititori, de privitori, de ascultători ș. a. m. d. este nefericita odraslă a societății de consum, al cărei criteriu suveran este **cantitatea**, în cazul nostru **numărul** de cititori ai aceleiași cărți. Trebuie să recunosc, nu fără ascunsă invidie, că acești creatori au avut, la vremea lor, un imens avantaj: pe acela că au trăit într-o lume mai puțin complicată sub raportul pretențiilor și mult mai simplă sub

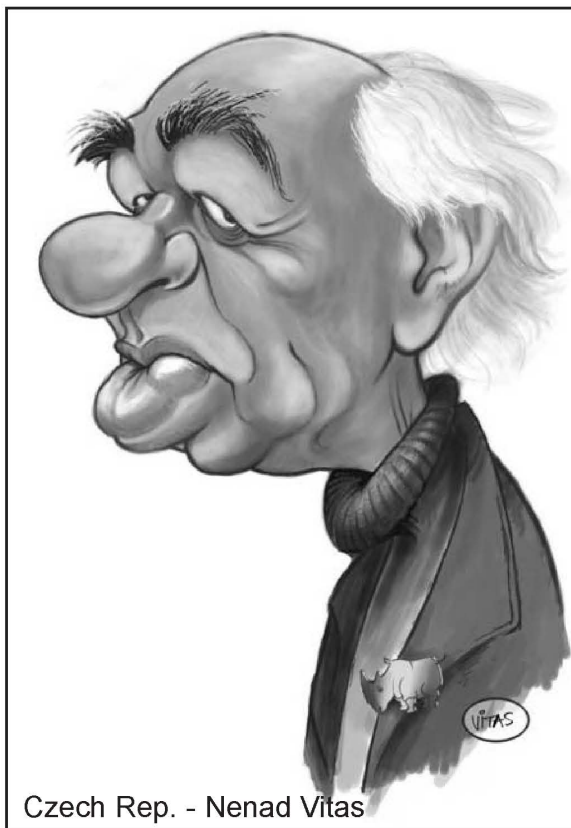
acela al tentațiilor culturale colaterale. Și mult mai stabilă social. Nobilii erau nobili, nu existau decât puțini indivizi îmbogățiți peste noapte (evident, în comparație cu inflația de astăzi), cu ale lor maniere lipsite de manieră, era o lume în care totul era bine rânduit, încât era o jignire dacă, să zicem, un neavenit ar fi pătruns în salonul în care Mozart tocmai își încânta auditoriul. Nu e mai puțin adevărat că *Werther* a fost o carte devorată de un imens număr (pentru acea vreme) de cititori chiar de la apariție. Nu este de neglijat nici adevărul că, fără a fi fost acceptate printre capodopere, textele unor scriitori precum Alexandre Dumas ori Jules Verne ori Mark Twain etc., au fost aclamate de toți cei de sus și de toți cei de jos. Evident, nici nu mai aduc în discuție romanele cavalierești etc. etc.

Situația abia evocată nu mai este de regăsit în ziua de azi. Și aceasta, din mai multe pricini.

Mai întâi cea *demografică*. Este de presupus că mai mulți oameni ar trebui să citească mai mult. Fapt care s-a întâmplat, la noi, în perioada interbelică, atunci când intelectualii de toate profesiunile aveau deprinderea de a cumpăra, dar și pe aceea de a citi cărți situate, de regulă, deasupra mediei. S-a format astfel un *public* care aștepta cărțile și căruia scriitorii i le destinau în mod conștient.

Fenomenul s-a repetat și în perioada comunistă, când lectura asigura o alternativă, fie și fictivă, la realitatea cotidiană. Chiar dacă atunci *publicul* s-a restructurat din punct de vedere social. Important este că un asemenea public a existat și că a intrat cu scriitorii într-o relație de tip *cerere și ofertă*, care, deși nu a avut conotație mercantilă, a fost profitabilă în sens cultural, în sensul că ambele „tabere” au prosperat și numeric, și calitativ.

O altă cauză este reprezentată de mecanismul *notorietății*, controlat într-o măsură îngrijorătoare de industria spectacolului. Așa se face că am ajuns să trăim într-o lume terorizată de așa-zise vedete ale muzicii ușoare, ale cinematografului, ale sportului sau ale modeling-ului, care, prin accesul imediat la public, prin uriașe campanii pu-

Czech Rep. - Nenad Vitas

blicitare, își asumă un statut aparte în rândul maselor, pe acela de modele seducătoare, capabile să își asigure admiratorii că notorietatea și bunăstarea merg mână în mână.

Mai trebuie evocată și *evoluția literaturii autentice*, care a fost un proces de-a lungul căruia nu erau încurajate întotdeauna bunele relații dintre cititor și scriitor. Un scriitor care publică o pagină albă nu trebuie să se aștepte la o recunoaștere unanimă, de la vatmani la profesori (asta fără a leza, în vreun fel, oricare dintre aceste respectabile profesii), la fel cum un pissoir răsturnat, numit insidios *fântână*, nu este, în ochii multora, decât un simplu gest de teribilism artistic.

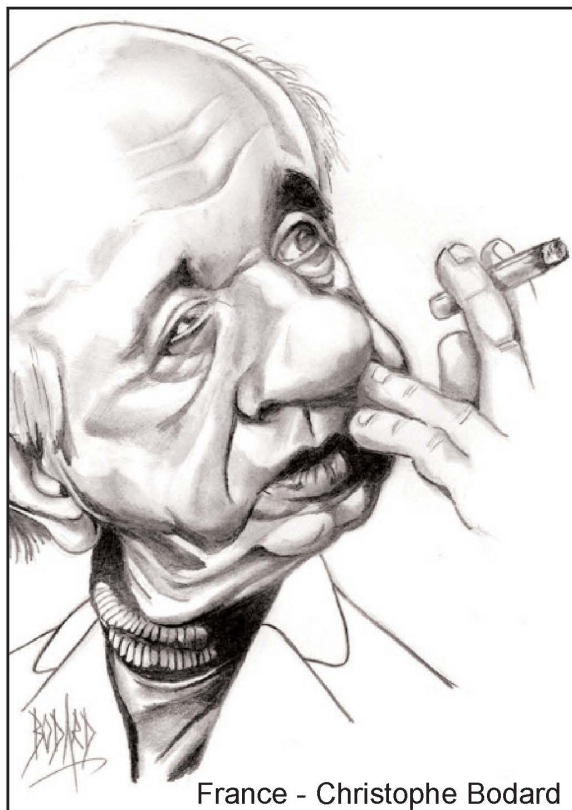
În realitate, lucrurile nu pot fi generalizate, astfel încât cel mai înțelept este să facem efortul de a înțelege care este *miza* unei opere și care este *publicul* ei țintă. *Werther* este un caz fericit. Opera lui Dali sau a lui Picasso, la fel. Dar lucrurile nu stau întotdeauna așa. De cele mai multe ori, capodoperele sunt destinate de la bun început

unui anumit grup, îndeobște restrâns (și, fiindcă tot am amintit numele celor doi pictori care au marcat veacul din urmă, trebuie să adaug că ei nu s-au bucurat de o bună primire din partea acelei părți a avangardei care nu i-a îndrăgit prea tare pe supra-realiști).

Nici măcar *gloria antumă* nu este neapărat un semn că lucrurile vor sta la fel și mai târziu. Există nenumărați scriitori care nu au reușit să-i supraviețuiască insului din ei, dar și alții, care s-au bucurat de o supralicitare la care, în viață fiind, nici nu ar fi îndrăznit să viseze.

Pe de altă parte, trebuie avut în vedere și faptul că populația țării noastre cuprinde doar douăzeci (și ceva) de milioane de locuitori. Dintre care, potențialii lectori sunt extrem de puțini. Nu ne putem compara, din niciun punct de vedere cu, de pildă, Germania, cu ale ei optzeci de milioane. Nu ne putem compara nici cu furia cu care acolo se citește. Îmi permit să evoc aici o situație pe care am cunoscut-o *de visu*. Unde te uiți, în metrou, în autobuze, la cantinele studențești sau în tren, ca să nu mai vorbesc de cafenele, de parcuri ori de piețe publice, se citește. Vezi oameni de toate vârstele, de toate categoriile sociale cu cărți în mână. Și nu doar că le poartă cu ei, dar le și citesc. Este o țară în care educația se face, la orice nivel, prin lectură, o țară cu oameni informați, care își cunoaște propriii scriitori, la fel de bine cum îi știe și pe cei ai altora. A fi scriitor german în Germania nu este o pacoste, din contră, o satisfacție, știind că lumea te citește cu o neașteptat de mare râvnă. Am invocat exemplul german pentru că mi s-a părut a găsi aici dovada că civilizația nu omoară cultura, că ele pot coexista pașnic, spre binele comun.

Este de la sine înțeles că toți aceștia nu citesc numai partea elitară a literaturii. Sunt mulți care o fac, dar și mai mulți sunt cei care citesc romane de consum, o literatură ușoară, dar care, mă grăbesc să adaug, nu este și rea. Este o literatură agreabilă, destinată unui cititor mediu (nu însă mediocru!), pe care văd că și-l găsește și pe care văd că și-l poate păstra. Nu înțeleg înverșunarea împotriva ei, atâta timp cât ea nu își pro-

France - Christophe Bodard

pune să fie mai mult decât este. Niciodată *Harry Potter* nu va fi *Faust*, iar dacă va încerca să fie o va face pe riscul lui! Appetitul lecturii este și contagios, și susceptibil de a-l face pe cel cuprins de el să progreseze, în sensul de a-și schimba gustul. În bine.

Din această pricină, mi se pare incredibil să auzi scriitori care anunță că lumea nu mai citește. Că nici măcar scriitorii nu se mai citesc între ei, fiecare considerându-se un geniu absolut, căruia, evident, i se cuvine adulația totală. La fel de evident cum este și împrejurarea că cei mai mulți se citesc între ei, dar fără a recunoaște. Ne găsim într-o lume bizară, fantomatică așa spune, în care oameni de aceeași meserie se prefac că nu știu de existența confrăților, o lume în care, trist lucru!, unii trec pe lângă alții, ignorându-se reciproc. Numai că, ignorându-se unii pe alții, uită că ei încetează a mai alcătui un front și că desolidarizarea lor aduce după sine desolidarizarea cititorilor. Vanitatea și egoismul nu pot asigura buna conviețuire cu cititorii. De unde sentimentul stânjenitor că, la noi, nimeni nu mai citește. Nimic?!